

הרקדה ושינון קמח ביו"ט - ב

אליעזר דינה, ediena@torontotorah.com

א. עיין היטב בגמ' רש"י ותוס'

ב. רא"ש מסכת ביצה פרק ג סימן טז

ת"ר אין שונין קמח ביום טוב ר' פפייס ורבי יהודה בן בתירא אמרו שונין ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם ששונין. דביתהו דרב יוסף הוה נהלא קימחא אגבא דמהולתא אמר לה חזי דאנא ריפתא מעליא בעינא. דביתהו דרב אשי הוה נהלא קימחא אפתורא. אמר רב אשי הא דידן ברתייה דרמי בר חמא היא ורמי בר חמא הוה שכיח קמיה דרב פפא מרי דעובדא ואי לא דחזאי בבי נשא לא הוה עבדה וכל הני עובדא אשונין קאי. אבל בתחילת הרקידה אפילו ע"י שינוי אסור. ומה שהביא הרב אלפסי הני תרי עובדי אף על גב דלכאורה משמע דפליגי אהדדי רב יוסף לא בעי שינוי ורב אשי בעי שינוי. ומסתמא הלכה כרב אשי ולא היה לו להביא עובדא דרב יוסף. אומר אני דסבירא דל"פ אהדדי דשינוי אגבא דמהולתא לא בעיא לפי שאינו נרקד יפה והיינו דקאמר לה רב יוסף ריפתא מעליא בעינא ובגבא דמהולתא אין הפת יפה אבל שינוי דאפתורא בעי ודלא כהרמב"ם ז"ל שדימה שניהם יחד שכתב ואם שינה מותר כגון שרקד מאחורי הנפה או שנרקד על גבי השולחן:

ג. רמב"ם (והשגת הראב"ד) הלכות יום טוב פרק ג הלכה יד

הקמח אף על פי שרקדו מערב יום טוב והסיר ממנו הסובין אין מרקדין אותו פעם שנייה ביום טוב אלא אם כן נפל בתוכו צרור או קיסם וכיוצא בהם, ואם שינה מותר כיצד כגון שירקד מאחורי הנפה או שירקד על גבי השולחן וכיוצא בשינוי זה. השגת הראב"ד: הקמח אע"פ שרקדו מעיו"ט והסיר ממנו הסובין אין מרקדין. א"א אני אומר שהלכה כרבי יהודה בן בתירא ורב פפיאס שאמרו (/ביצה/ כט) שונין ואם נפל בו צרור או קיסם אסור ואם שנה מותר.

ד. מגיד משנה שם

הקמח אע"פ שרקדו מעיו"ט וכו'. מדברי רבינו אתה למד שהרקדה ראשונה אסורה ביו"ט וכן העלה הרשב"א ז"ל ואפילו בשינוי אסור ויתבאר לך ממ"ש רבינו פ' ראשון כיצד אין קוצרין וכו' ולא מרקדין וכן נהגו ועיקר אבל לרקד פעם שנייה שנינו פ' אין צדין (דף כ"ט:): ת"ר אין שונין קמח ביו"ט משום ר' פפיאס ור' יהודה בן בתירא אמרו שונין ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם שמותר לשנותו שם דרש רב הונא זוטי אפתחא דנהרדעא שונין קמח ביו"ט אמר להו רב חמא פוקו ואמרו ליה שקילא טיבותיה דההוא גברא ושדייה אחזרא פוק חזי כמה מהולאתא רקדן בנהרדעא דביתהו דרב יוסף הוה נהלא קמחא אגבא דמהולתא אמר לה חזי דאנא רפתא מעליא בעינא מינך ומתוך כך יש פוסקין כרבי פפיאס ור' יהודה ששונין בלא שינוי. וזה דעת ההשגות שכתבו א"א אני אומר הלכה כרבי יהודה ורבי פפיאס וכו'. ביאור דבריו שאסור לסלק הצרור ביד אבל יכול לשנות הקמח ויש לו סמך בגמרא. אבל הרשב"א ז"ל פ' שמותר לסלקו ביד וזה נראה דעת רבינו שלא כתב איסור הנטילה ביד. ומה שהצריך רבינו שינוי בשלא נפל שם צרור נסמך על מה שאמרו שם דביתהו דרב אשי הוה נהלא קמחא אפתורא אמר רב אשי הא דידן ברתייה דרמי בר חמא אי לאו דחזאי בבי נשא לא הוה עבדא. וזה המעשה נכתב בהלכות ומשמע דדוקא בשינוי והרשב"א ז"ל ובעל העטור הסכימו ששונין בלא שינוי:

ה. לחם משנה שם

הקמח אע"פ שרקדו וכו'. כתב ה"ה ז"ל מדברי רבינו ז"ל אתה למד שהרקדה ראשונה אסורה ביו"ט ע"כ. וצריך לתת טעם למה אסורה ע"י שינוי וכן טחינה אמאי לא הותרה על ידי שינוי והרי בבורר התירו אפילו כדרכו בקינון ותמחוי. ומ"ש ה"ה ויתבאר לך וכו' לאו למימר דדייקינן מהתם לחודיה דאפילו בשינוי אסור מדקאמר אין מרקדין דהא אמר שם אין בוררין ובשינוי מותר וכן דשין ודש כלאחר יד מותר כגון מולל מלילות אלא הכי קאמר ומדאמר שם רבינו ז"ל דכל הרקדה אסורה וכאן לא נאמר שינוי אלא להרקדה שנייה משמע דבראשונה אסורה אפילו בשינוי. עוד כתב ה"ה ז"ל וזה נראה דעת רבינו ז"ל שלא כתב איסור הנטילה ביד עיין טעמו בבית יוסף ז"ל סימן תק"ו עוד כתב הרב ז"ל וזה המעשה נכתב בהלכות משמע לכאורה דכונתו להביא סיוע לרבינו ז"ל ממה שנכתב זה בהלכות וקשה דהלא נכתב ג"כ המעשה האחר דביתהו דרב יוסף וכו' דאמר אנא ריפתא מעליא בעינא וזהו סיוע למפרשים ז"ל ואדתידוק מסיפא תידוק מרישא ואולי י"ל דדעת ה"ה ז"ל לתרץ דברי ההלכות כדברי הרא"ש ז"ל דנהי דשינוי גדול כמו אגבא דמהולתא לא צריך אבל אפתורא ודאי צריך ולא פליגי עובדי אהדדי וסובר ה"ה דזו היא דעת רבינו ז"ל שכתב שירקד מאחורי הנפה או שירקד כו' כלומר או לפחות שירקד על גבי השולחן. זה נראה לומר שהבין ה"ה בדברי רבינו אע"פ שהרא"ש ז"ל לא הבין כן שכתב ודלא כהרמב"ם ז"ל שדימה שניהם יחד שכתב ואם שינה וכו' ע"ש. מ"מ דעת ה"ה כך הוא:

ו. בית יוסף אורח חיים סימן תקן

גרסינן בגמרא שם תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמח ביום טוב אבל נפל צרור או קיסם בורר בידו אמר ליה כל שכן דאסור דהוה ליה כבורר ופירש רש"י כל שכן דאסור דמיחזי כבורר ובורר אב מלאכה היא (שבת עג). כהרקדה והשונה אינו מרקד שהרי נראה שהכל יוצא ואין כאן סובין. וכתב הרב המגיד בפרק ג' (שם) שלזה נתכוין הראב"ד (שם) שכתב אם נפל בו צרור או קיסם אסור ואם שינה מותר ביאור דבריו שאסור לסלק הצרור ביד אבל יכול לשנות הקמח אבל הרשב"א (שם) פירש שמותר לסלקו ביד וזה נראה דעת רבינו שלא כתב איסור הנטילה ביד עכ"ל. אבל הכל בו (סי' נח כ ע"ד) כתב בשם הראב"ד פעם שנייה מרקדין אותו ביום טוב אם לא נפל בו צרור או קיסם אבל אם נפל בו צרור או קיסם אין שונין לרקדו משום דמיחזי כבורר ואם שינה מותר עכ"ל: והרי"ף והרא"ש לא כתבו הא דרבינא ויש לתמוה עליהם ועל הרמב"ם למה לא פסקו כן דהא רבינא דבתרא הוא קאמר לה וליכא אמורא דפליגי עליה ואפשר שהם סוברים דרבינא כלפי מה שרצה ההוא דתני קמיה להחמיר בשונין קמח מבנטילת צרור אמר ליה דאם תמצא לומר דאסור לשנות קמח כל שכן דאסור ליטול צרור דהוה משמע ליה דהא דקתני

אין שונין קמח אין שונין כלל קאמר ואפילו ע"י שינוי אבל לדידן דקיי"ל דשונין ע"י שינוי מיהא מודה רבינא דלא עדיף נטילת צרור משונין קמח או אפשר לומר דודאי אסור ליטול צרור או קיסם ביד ולא כתבוהו הפוסקים גבי הרקדת קמח לפי שאינו ענין להרקדה וסמכו על מה שכתבו בדין בורר וזה נראה יותר:

ז. דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תקן

ואין דבריו נראים דאם היה דעתם לאסור היה להם לפרש בהדיא אלא ודאי נ"ל דמדסתמו שס"ל דשרי וכמו שפירש המגיד משנה דעת הרמב"ם:

ח. שולחן ערוך אורח חיים סימן תקו סעיף ב

אין מרקדין הקמח בתחלה אפילו על ידי שינוי אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית מותר אף בלא שינוי. הגה: ויש אומרים דמותר ליטול הצרור או הקיסם בידו (רשב"א) אבל יש מחמירין ואוסרין (המגיד פרק ג').

ט. בית הבחירה (מאירי) מסכת ביצה דף כט עמוד ב

העברת הקמח בנפה ביום טוב נחלקו בה כמה מפרשים ולדעתי עושין כן לכתחלה בלא שום שנוי בין נפל לתוכו צרור או קיסם או שלא נפל אבל הרקדה אסור מפני שהוא כבורר גמור ושכבר היתה שוה יותר אם הרקידה מערב יום טוב ומקצת חכמי הצרפתים התיירו בהרקדה ואף חכמי התוספות מעידין כן על אחד מגדוליהם ואין הדברים נראין ובתלמוד המערב אמרו בפירוש מנין שאין טוחנין ואין מרקדין בו שנאמר הוא לבדו וכו' ומגדולי המחברים פסקו שאין עושין כן לכתחלה בלא שנוי אא"כ נפל שם צרור או קיסם ומגדולי המפרשים פסקו בהפך שאם היה שם צרור או קיסם אין עושין כן לכתחלה בלא שנוי שהדבר דומה לבורר אבל אם לא היה שם צרור או קיסם מותר לכתחלה בלא שנוי ויש מי שאוסר העברת נפה בקמח שאינו מרוקד מפני שהוא כבורר ולא הותרה אלא בקמח שכבר רקדוהו וזהו לשון שונין ואין הדברים נראין לי שלא תפשוהו בלשון שונין אלא שהקמח מסתמא כבר הוא מרוקד ומ"מ להעבירו בנפה אף בקמח שאינו מרוקד מותר על הדרכים שביארנו: מחלוקת אלו כלם תלויים במחלוקת שבסוגיא זו והוא שאמרו אין שונין קמח בידו"ט ופירושו העברת הקמח בנפה בשעת ליישה וקורא לה בלשון זה מפני שכבר נרקד הקמח פעם ראשונה אחר טחינתו וטעם האיסור מפני שאפשר היה מבערב משום ר' יהודה אמרו שונין ונראה הטעם מפני שבשעת ליישה חשובה ביותר שאם תתאחר אפשר שיפול בו צרור או קיסם ושון שאם נפל לתוכו צרור או קיסם ששונין כלומר שהרי נראה שביום נפל ואי אפשר לו מבערב והשיבו דאדרבה בצרור או קיסם אין שונין דהוה ליה בורר גמור אלא שיטול הצרור או הקיסם בידו ואח"כ העידו שבנהרדעא נהגו להקל בפרהסיא להיות שונין את הקמח וכן העידו באשתו של רב יוסף שהיתה שונה את הקמח בשנוי באחורי הנפה ואמר לה חזי דאנא ריפתא מעליא בעינא מינך כלומר שאי את צריכה לשנוי ואע"פ שאשתו של רב אשי היתה עושה כן ורב אשי אמר עליה הא דידן ברתיא דרמי בר אבא היא דהוה שכיח קמיה דרב פפי דהוה מרי דעובדן כלומר בעל מעשים אפשר שמדת חסידות היה אבל מ"מ נראה שבלא שנוי מותר ואף בנפל בה צרור או קיסם שהרי העברת הקמח בנפה נעשים בלא צרור כבצרור וזהו דעת ראשון והוא שטת מה שקבלנו בה ומכל מקום הרקדה אסורה שכורר גמור הוא והיה חשוב יותר מבערב על הדרך שביארנו ושאר הפוסקים כבר למדת שכלם יוצאים מן הסוגיא זה בכה וזה בכה ועקר הדברים נראה לנו כמו שכתבנו:

י. מסקנת הגמ' לפי הראשונים

ראשון	שיטה לגבי הרקדה/שינון	שיטה לגבי נפל צרור
רש"י	שינון מותר בשינוי	?
ר"ח	שינון מותר (ואולי צריך שינוי, אבל אינו ברור)	?
תוספות	שינון מותר בשינוי, הרקדה אסור בשינוי, אבל מותר בשינוי בגוי	?
רשב"ם (מובא בתוספות, בר"ן)	הרקדה ושינון מותרים בשינוי	?
רי"ף הר"ן לפי	שינון מותר אפילו בלי שינוי, אלא שטוב להחמיר	מותר לשנן
רי"ף הר"ש לפי	שינון מותר אפילו בשינוי קל (כמו של השולחן)	מותר לשנן
רמב"ם	שינון מותר בשינוי (לפי מ"מ שם, הרקדה אסור אפילו בשינוי)	???
ראב"ד	שינון מותר בלי שינוי	???
רשב"א (מובא במ"מ)	שינון מותר בלי שינוי (ונראה מתוך דבריו בחידושו שאפילו הרקדה מותר בשינוי כהרשב"ם)	מותר
מאירי	שינון מותר בלי שינוי, הרקדה ממש אסור אפילו בשינוי, אבל להעביר סתם קמח (אפילו אינו מרוקד) בנפה מותר	מותר אפילו לשנן, וכ"ש ביד
טור, שו"ע	שינון מותר בשינוי הרקדה אסורה אפילו בשינוי	מותר לשנן
רמ"א	שינון מותר בשינוי, הרקדה אסור בשינוי, אבל מותר בשינוי בגוי	מותר לשנן, אבל יש להחמיר שלא להוציא ביד